

Київський університет імені Бориса Грінченка
Факультет права та міжнародних відносин
Кафедра публічного права

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи

Олексій ЖИЛЬЦОВ

» _____ 2022 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**Історія держави і права
Змістовий модуль «ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА
ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН»**

для студентів

спеціальності	293 Міжнародне право
освітнього рівня	першого (бакалаврського)
освітньої програми	293.00.01 Міжнародне право

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРИНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
Начальник відділу
моніторингу якості освіти

Програма № 1507/22
Жильцов
(підпис) (прізвище, ініціали)

« _____ » _____ 2022 р.

Київ – 2022

Розробники:

Чернега Андрій Петрович, к.ю.н., доцент, доцент кафедри публічного та приватного права Факультету права та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса Грінченка.

Викладачі:

Чернега Андрій Петрович, к.ю.н., доцент, доцент кафедри публічного та приватного права Факультету права та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса Грінченка.

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри публічного та приватного права Факультету права та міжнародних відносин
Протокол від «26» серпня 2021 року протокол № 1.

Завідувач кафедри публічного та приватного права

(Лілія ОРЕЛ)

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми 293.00.01 Міжнародне право
2021 р.

Гарант освітньої програми

(Ліліана ТИМЧЕНКО)

Робочу програму перевірено
2021 р.

Заступник декана

(Анфіса НАШИНЕЦЬ-НАУМОВА)

Пролонговано:

на 2022/2023 н.р.

(Орел Л.В.). «17» серпня 2022 р., протокол №1

на 20__/20__ н.р. _____ (_____). «__» _____ 20__ р., протокол №__

на 20__/20__ н.р. _____ (_____). «__» _____ 20__ р., протокол №__

на 20__/20__ н.р. _____ (_____). «__» _____ 20__ р., протокол №__

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання
	денна
Історія держави і права	
<i>Вид дисципліни</i>	обов'язкова
<i>Мова викладання, навчання та оцінювання</i>	українська
<i>Загальний обсяг кредитів / годин</i>	6 / 180
<i>Курс</i>	1
<i>Семестр</i>	1,2
<i>Кількість змістових модулів з розподілом</i>	3
<i>Обсяг кредитів</i>	6
<i>Обсяг годин, в тому числі:</i>	180
<i>Аудиторні</i>	84
<i>Модульний контроль</i>	12
<i>Семестровий контроль</i>	30
<i>Самостійна робота</i>	54
<i>Форма семестрового контролю</i>	Екзамен
Змістовий модуль «Історія держави і права зарубіжних країн»	
<i>Курс</i>	1
<i>Семестр</i>	2
<i>Обсяг кредитів</i>	2
<i>Обсяг годин, в тому числі:</i>	60
<i>Аудиторні</i>	28
<i>Модульний контроль</i>	4
<i>Семестровий контроль</i>	10
<i>Самостійна робота</i>	18
<i>Форма семестрового контролю</i>	-

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: дати студентам основні знання про історію виникнення та розвитку держави та права зарубіжних країн, ознайомити зі специфікою розвитку держави та права різних регіонів.

Завдання:

- Дати студентам цілісне уявлення про історію виникнення та розвитку держави та права зарубіжних країн.
- Відпрацювати теоретичні навички роботи з історичними правовими першоджерелами.
- Ознайомити зі специфікою розвитку держави та права різних регіонів.

3. Результати навчання за дисципліною

Відповідно до освітньої програми 293.00.01 «Міжнародне право» за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 293 Міжнародне право, дисципліна забезпечує формування таких компетентностей:

Загальні компетентності (ЗК) –

ЗК–1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК–3. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК–6. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК) -

СК–2. Здатність аналізувати основні сучасні правові доктрини, цінності, принципи функціонування національної правової системи.

Відповідно до освітньої програми 293.00.01 «Міжнародне право» за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 293 Міжнародне право, дисципліна забезпечує формування таких програмних результатів навчання:

РН–1. Демонструвати навички гармонійного розвитку абстрактного мислення в поєднанні з логікою аналітичної та синтетичної діяльності.

РН–3. Побудувати, планувати, структурувати траєкторію індивідуальної пізнавальної діяльності.

РН–6. Ідентифікувати (виявляти), формулювати та вирішувати проблеми, демонструючи навички прогнозування.

РН–12. Виявляти знання і розуміння основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування національної правової системи.

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	денна форма				
	Усього	у тому числі			
л.		с.	п.	Лабор.	с.р.
Змістовий модуль 1.					
Держава і право Стародавнього Вавилону	5	2	2		1
Держава і право стародавнього Єгипту	5	2	2		1
Стародавній Китай: державний устрій та суспільний лад	5	2	2		1
Стародавній Китай: концептуальні ідеї та їх вплив на формування китайського права	5	2	2		1
Стародавня Індія: зародження цивілізації та імперії	5	2	2		1
Суспільно-політичний устрій та право Ст. Індії	5	2	2		1
Стародавня Індія: реформаційні вчення та їх вплив на формування суспільно-політичних відносин	1				1
Держава і право Стародавньої Греції. Держава і право Стародавньої Греції – Спарта. Держава і право Стародавніх Афін	5	2	2		1
Стародавній Рим: держава і право	1				1

Стародавній Рим періоду ранньої республіки та римських завоювань	1					1
Стародавній Рим: епоха римських завоювань, підкорення Середземномор'я та розвиток рабовласницького господарства. Давньоримська монархія	1					1
Модульний контроль	2					
Разом за змістовим модулем 1	41	14	14			11
Змістовий модуль 2.						
Ранньофеодальна держава і право в країнах Європи та Азії	1					1
Станово-представницька монархія в країнах Західної Європи	1					1
Абсолютна монархія в країнах Західної Європи та Російської імперії	1					1
Держава і право Англії, США, Франції XVII – XIX ст.	1					1
Держава і право Німеччини XIX ст.	1					1
Державно-правовий розвиток країн світу у XX ст.	1					1
Розпад колоніальних імперій та виникнення незалежних держав в Азії, Африці та Латинській Америці	1					1
Модульний контроль	2					
Семестровий контроль	10					
Разом за змістовим модулем 2	19					7
Усього годин	60	14	14			18

5. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль I.

Тема 1. Держава і право Стародавнього Вавилону

Характеристика країн Стародавнього Сходу. Царство Аккаду – реформи Саргона. Правління шостого царя I Вавилонської династії Хаммурапі. Нововавілонське царство – реформи Навуходоносора II. Суспільний лад Ст. Вавилону. Правовий статус тамкарів у Ст. Вавилоні. Правовий статус верховного правителя у Ст. Вавилоні. Збройні сили Ст. Вавилону. Закони царя Хаммурапі. Інститут права власності у Ст. Вавилоні. Особливості договору найму (оренди) у Ст. Вавилоні. Особливості шлюбно-сімейного права у Ст. Вавилоні. Інститут спадкування у Ст. Вавилоні. Злочини і покарання у Ст. Вавилоні.

Рекомендовані джерела: основні [1, 2, 3, 4, 5, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 16, 18, 20, 21, 25, 26, 27, 28], додаткові [18, 27, 29, 73, 79, 87, 89, 101, 114, 121, 122].

Тема 2. Держава і право стародавнього Єгипту

Раннє Царство - об'єднання двох царств Верхнього і Нижнього Єгипту. Стародавнє царство та перші піраміди у Ст. Єгипті. Середнє Царство та будівництво перших фортець – Сенусерт III. Нове Царство – Хатшепсут та Тутмос III. Військова реформа Тутмоса III та похід на Мігіддо. Релігійна реформа Аменхотепа IV. Спроби Сеті I та Рамзеса II у XIII ст. до н.е. відродити сильну централізовану державу у Ст. Єгипті. Передумови та наслідки укладення мирного договору між Рамзесом II та хеттським царем Хаттусілі у XIII ст. до н.е. Правовий статус жерців у Ст. Єгипті. Правовий статус рабів у Ст. Єгипті. Правовий статус фараона у Ст. Єгипті. Армія Ст. Єгипту. Особливості зобов'язального права у Ст. Єгипті. Характерні риси шлюбно-сімейного права у Ст. Єгипті. Характерні риси кримінального права (злочини та покарання) у Ст. Єгипті.

Рекомендовані джерела: основні [11, 12, 13, 14, 16, 18, 25, 26, 27], додаткові

[3,67,85].

Тема 3-1. Стародавній Китай: державний устрій та суспільний лад

Давньокитайська державність Шань-Інь. Розвиток державності у період Західного та Східного Чжоу. Імперія Цінь Шіхуана. Велика Китайська стіна. Великий шовковий шлях та його значення для розвитку державності у Ст. Китаї. Реформи Шан-Яна. Освітня реформа У-Ді у II ст. до н.е. Особливості суспільного ладу Стародавнього Китаю – ранги спадковості. Правовий статус Верховного правителя у Ст. Китаї. Апарат управління Верховного правителя у Ст. Китаї. Адміністративна реформа Шан Яна. Військо та флот Ст. Китаю.

Рекомендовані джерела: основні [1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 25, 26, 27, 28, 29], додаткові [37, 70, 80, 116].

Тема 3-2. Стародавній Китай: концептуальні ідеї та їх вплив на формування китайського права

Конфуцій – вчитель десяти тисяч поколінь. Конфуцій та його вчення про ideale суспільство. Ideale держава і право Конфуція. Соціальна утопія маоїзму. Легізм – основа військової деспотичної держави. Даосизм та його вплив на старокитайське суспільство. Основні засади даосизму у Ст. Китаї. Розвиток інституту права власності у Ст. Китаї. Інститут злочину та покарання у Ст. Китаї. Характерні риси шлюбно-сімейного права у Ст. Китаї.

Рекомендовані джерела: основні [1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 25, 26, 27, 28, 29], додаткові [37, 70, 80, 116].

Тема 4-1. Стародавня Індія: зародження цивілізації та імперії

Священні річки Інд та Ганг. Сліди української мови у Ведах та Санскриті. Основні життєві цінності стародавніх індійців. Джерела про Ст. Індію: веди, сутри, шастри, махабхарата та рамаяна. Артхашастра – трактат про мистецтво правління країною. Періодизація Ст. Індійської цивілізації. Індська (Хараппська) цивілізація. Ведійська цивілізація в долині Гангу. Похід Олександра Македонського в Північну Індію. Імперія Маур'їв у Ст. Індії. Поділ суспільства на варни у Ст. Індії. Імперія Гуптів.

Рекомендовані джерела: основні [1, 2, 3, 4, 5, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 16, 18, 20, 25, 26, 27, 28], додаткові [4, 5, 24, 77].

Тема 4-2. Суспільно-політичний устрій та право Ст. Індії

Суспільний устрій Ст. Індії. Варни та касты: брахмани, кшатрії, вайші, шудри, ачхурі. Ендогамні колективи – джати. Визначення соціального статусу ст. індійця. Рабство та наймана праця. Міські та сільські общини. Характеристика державного ладу Ст. Індії. Право Ст. Індії. Право власності за Законами Ману. Зобов'язальне право. Шлюбно-сімейні правові відносини у Ст. Індії. Особливості спадкування. Злочини та покарання за Законами Ману. Судовий процес.

Рекомендовані джерела: основні [2, 3, 5, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 21, 27, 28, 31], додаткові [11, 12, 15, 38, 40, 61, 62].

Тема 4-3. Стародавня Індія: реформаційні вчення та їх вплив на формування суспільно-політичних відносин»

Релігія Вед. Реформаційні вчення – упанішади (колесо життя). Йога та аскетизм – реформаційні вчення стародавніх індійців. Індійський аскетизм. Джайнізм. Ранній буддизм та буддизм Махаяни. Вплив буддизму на політичний та економічний розвиток країни. Індуїзм.

Рекомендовані джерела: основні [2, 3, 5, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 21, 27, 28, 31], додаткові [11, 12, 15, 38, 40, 61, 62].

Тема 5-1. Держава і право Стародавньої Греції

Утворення перших держав у Ст. Греції – мінойська державність. Утворення перших держав у Ст. Греції – мікенська державність. Гомерівський (передполісний) період в грецькій історії. Іліада» та «Одісея» Гомера. Особливості суспільного та державного ладу у Гомерівський період. Архаїчна Греція – формування полісного суспільства. Архаїчна Греція – формування полісного суспільства. Грецький поліс та його громадяни. Грецька тиранія.

Рекомендовані джерела: основні [1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 25, 26, 27, 28, 29], додаткові [4, 8, 11, 13, 22, 33, 35, 38, 61, 62, 69, 73, 77, 121, 122].

Тема 5-2. Держава і право Стародавньої Греції - Спарта

Утворення та розвиток спартанської держави. Відмінність Спарти від інших античних міст-держав та давньосхідних царств. Афінівський морський союз. Конфлікт між Спартою і Афінами за гегемонію на суші і морі – Пелопоннеська війна (431-404 рр. до н.е.) та її наслідки. Битва при Саламіні та її значення для Стародавніх Афін. Особливості суспільного устрою: спартанці, ілоти, періеки. Спартанець – повноправний громадянин і воїн. Виховання дітей у Спарті. Державний устрій Спарти: цар, герусія (рада старійшин), апелла, колегія ефорів, судові органи, військо спартанців. Особливості шлюбно-сімейних відносин у Спарті. Характерні риси права Спарти.

Рекомендовані джерела: основні [1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 25, 26, 27, 28, 29], додаткові [4, 8, 11, 13, 22, 33, 35, 38, 61, 62, 69, 73, 77, 121, 122].

Тема 5-3. Держава і право Стародавніх Афін

Утворення Афінівської держави: реформи Тесея та Драконта. Реформи Солона – Афіни. Реформи Пісистрата та Клісфена – Афіни. Афіни періоду греко-перських війн. Реформи Ефіальта і Перикла. Особливості державного устрою: народні збори (еклесія) – верховний орган Афінівської держави, рада 500 (буле) – другий за значенням орган Афінівської держави, колегії стратегів та архонтів, колегія 10 стратегів в Афінах. Суд присяжних (геліея) – одним з найдемократичніших установ в Афінах. Судова система Ст. Афін. Особливості суспільного устрою. Правовий статус афінівського громадянина. Правовий статус раба у Ст. Афінах. Метики. Джерела права. Перші систематизовані закони – «Закони Драконта». Характерні риси права власності та зобов'язального права. Особливості шлюбно-сімейного та спадкового права Ст. Афін. Характерні риси кримінального права. Особливості судового процесу у Ст. Афінах.

Рекомендовані джерела: основні [1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 25, 26, 27, 28, 29], додаткові [4, 8, 11, 13, 22, 33, 35, 38, 61, 62, 69, 73, 77, 121, 122].

Тема 6-1. Стародавній Рим: держава і право

Зародження римської цивілізації. Періодизація Давньоримської цивілізації. В історії Стародавнього Риму виділяють три основні періоди державності: царський (VIII – VI ст.ст. до н.е.); республіканський (V – I ст.ст. до н. е.), монархічний (I ст. до н. е. – 476 р. н. е.). Найдавніші поселення Італії. Культури террамаре, вілланова. Основна маса населення Італії в I тис. до н.е. – італки. Етрусська епоха. Суспільно-політичний устрій етрусків. Союз автономних міст етрусків. Грецька колонізація Італії. Найбільш великі і впливові міста – Сиракузи, Сибарис, Тарент, Гела тощо. Деякі міста самі виводили власні колонії, як от Сиракузи заснували міста Акри, Касмени і Камарину. Утворення Стародавнього Риму. Царська влада Давнього Риму налічує 7 царів – Ромула, Нуму Помпілія, Тулла Гостилія, Анка Марція, Тарквінія Пріска, Сервія Тулія та Тарквінія Гордого. Суспільний лад та державний устрій Давнього Риму. Римська сім'я. Формування спадкової аристократії з її привілейованим становищем. За нею закріплюється назва патриції. Правовий статус плебеїв, клієнтів та рабів. Характерні риси державного устрою

Давнього Риму: народні збори, цар (вождь, рекс), сенат, жрецькі колегії. Реформи Сервія Туллія. Боротьба плебеїв і патрициїв.

Рекомендовані джерела: основні [1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 25, 26, 27, 28, 29], додаткові [6, 34, 45, 72, 73, 77, 82, 83, 86, 88, 117, 120, 121, 122].

Тема 6-2. Стародавній Рим періоду ранньої республіки та римських завоювань

Встановлення Римської гегемонії в Італії. Характерні риси суспільного ладу Римської Республіки. Особливості набуття та втрати громадянства часів республіки. Нобіліті (nobilitas) «благородний, знатний стан». Інші верстви населення: вершники, вільновідпущеники (лібертини), латини (latini) та перегрини (peregrini). Правове становище рабів. Державний устрій: народні збори, трибутні збори, сенат, магістратура. Магістратура включала в себе два види магістратів: ординарні та екстраординарні (надзвичайні). Консули, претори, цензори, народні трибуни, едили, квестори. Екстраординарною магістратурою в Римі був диктатор. Римська армія. Судові органи Давнього Риму.

Рекомендовані джерела: основні [1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 25, 26, 27, 28, 29], додаткові [6, 34, 45, 72, 73, 77, 82, 83, 86, 88, 117, 120, 121, 122].

Тема 6-3. Стародавній Рим: епоха римських завоювань, підкорення Середземномор'я та розвиток рабовласницького господарства

Римська республіка між двома Пунічними війнами: причини та наслідки війн. Карфаген та Ганнібал. Завоювання римлянами греко-елліністичного світу. Встановлення тісних зв'язків з греко-елліністичним світом. Перша та Друга Македонські війни. Сирійська війна. Третя Македонська війна. Ахейський союз міст, що виступив проти Риму. Правовий статус римських провінцій. Соціально-економічний устрій римської республіки. Формування величезних земельних володінь – сільськогосподарських маєтків – латифундуй. Правовий статус нобілів – багаті верхівки римського суспільства. Вершники – торгово-фінансова знать. Розвиток рабства.

Рекомендовані джерела: основні [1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 25, 26, 27, 28, 29], додаткові [6, 34, 45, 72, 73, 77, 82, 83, 86, 88, 117, 120, 121, 122].

Тема 6-4. Давньоримська монархія

Рим періоду переходу від республіки до монархії. Суспільно-політичний устрій Риму періоду принципату. Суспільно-політичний устрій Риму періоду домініанту. Пізня Римська імперія: правління Діоклетіана та Костянтина. Закони XII таблиць у Римі та інші джерела права. Кодифікація Юстиніана (VI ст. н.е.). Основні риси права у Римі періоду республіки. Право Римської імперії. Рецепція римського права в епоху Середньовіччя.

Рекомендовані джерела: основні [1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 25, 26, 27, 28, 29], додаткові [6, 34, 45, 72, 73, 77, 82, 83, 86, 88, 117, 120, 121, 122].

Змістовий модуль II.

Тема 7. Ранньофеодальна держава і право в країнах Європи та Азії

Основні етапи історії розвитку феодальної держави та права. Становлення феодального права. Класи та стани при феодалізмі. Виникнення васальних відносин. Характерні риси феодального права. «Право-привілей», «кулачне» право. Магдебурзьке право. Виникнення держави франків: держава Меровінгів; імперія Каролінгів. Розпад Франкської імперії. Верденський трактат. Реформи Карла Мартелла. Формування феодальних відносин. Розвиток феодальної власності на землю. Феодальний імунітет. Васалітет. Державний лад. Двірцево-вотчинна система управління. Суспільний лад. Марка – община франків. Варварські правди. Джерела та основні риси права Франкської держави. «Салічна правда»: суд, злочини і покарання, майнові відносини. Монголо-татарська держава і право (XIII-XV ст.). Виникнення держави Чингізхана. Родовий та

військово-феодалний принципи управління. Суспільний лад. Право. Похід на Західні землі Хана Батия та утворення ставки в Сарай-Бату – Золотої Орди (1242-1245 рр.). Створення Московського улусу (1270-77 рр.) – в подальшому московського царства. Рік 1385 р – захоплення Золотої Орди – Тамерланом. Боротьба за владу та заснування незалежного Кримського ханства на чолі з Хаджі-Гіреєм. Завоювання спадщини Хана Бату – османами 1453 р. Особливості верховної влади хана. Курултай - колегіальний орган влади в Золотій Орді. Місцеві органи управління Золотої Орди. Право. Велика Яса Чингізхана (1206 р.): майнові відносини, шлюбно-сімейне право, злочини і покарання.

Рекомендовані джерела: основні [1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 25, 26, 27, 28, 29], додаткові [36, 27, 39, 41, 42, 47, 48, 52, 65, 73, 79, 96, 97, 105, 114, 128, 129].

Тема 8. Станово-представницька монархія в країнах Західної Європи

Утворення станово-представницької монархії у Франції. Генеральні та провінційні штати. Великий березневий ордонанс 1357 р. Посилення королівської влади. Центральне та місцеве управління. Судова система. Розвиток феодального права. Станово-представницька монархія в Англії. Велика хартія вільностей 1215 р. Оксфордські провізії і Вестмінстерські провізії – передбачали широкі повноваження для баронської ради та її комітетів (1258/59 рр.). Виникнення та діяльність двопалатного парламенту – палата лордів і палата общин. Центральні органи влади та місцеве самоуправління. Судові органи. Право. «Загальне право». Статутне право. Право справедливості. Особливості станово-представницької монархії в Німеччині. Утворення Німеччини. Прихід до влади Людовіка Німецького (843 р.). Виникнення Герцогств – Саксонія, Тюрингія, Франконія, Швабія, Баварія. Двірцево-вотчинна система управління. Суспільний лад: світські і духовні князі, герцоги, маркграфи, барони, рицарі; городяни – бюргери; селяни. Правління Генріха. «Священна Римська імперія німецької нації». Правління Оттона I. Завоювання Італії (962 р.). Відродження імперії під керівництвом Німеччини (962-1806 рр.). Рейхстаги (з'їзди): курфюрсти, великі князі, інша знать, представники імперських міст. В князівствах ландтаги: дворянство, духовенство, міщани, вільні селяни. Вибори імператора на з'їздах курфюрстів. Вплив Папи Римського. «Золота Булла» (1356 р.) – новий порядок виборів імператора та зміщення його з посади. Послаблення впливу Ватикану на Німеччину. Реформація. Селянська війна 1524-1526 рр. Протестанський рух Мартіна Лютера у XVI ст. Саксонське і Швабське зеркала – приватні кодифікації XIII ст., характерні риси цивільного, сімейного, спадкового та кримінального права. Судова система та судочинство.

Рекомендовані джерела: основні [1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31], додаткові [1, 27, 38, 65, 66, 81, 100, 105, 114, 128, 129].

Тема 9. Абсолютна монархія в країнах Західної Європи та Російській Імперії

Причини формування феодальної абсолютної монархії. Французький класичний абсолютизм. Ліквідація станово-представницьких органів та посилення королівської влади. Створення бюрократичного апарату управління. Армія і поліція. Судова система. Розвиток права. Злочини та покарання. Судочинство. Особливості англійського абсолютизму. Королівська влада і парламент. Центральні органи влади та управління. Держава і церква. Місцеве управління. Поліція. Судова система. Кримінальне право.

«Криваве законодавство». Судовий процес. Абсолютна монархія в Німеччині, її особливості. Князівський абсолютизм. Роль бюрократичного апарату, суду, армії, поліції. Джерела та характерні риси права. Абсолютна монархія в Росії. Особливості суспільного ладу. Державний лад Російської Імперії. Державні реформи Петра I та Катерини II. Створення регулярної армії, поліції. Тюремна система. Прокуратура. Суди. Жалувані грамоти дворянству та містам Катерини II. Правове становище губерній Російської імперії. Розвиток права. Право та процес за «Артикулами військовими з коротким тлумаченням» 1716 року. Кодифікація законодавства у першій половині XIX ст. Повне зібрання Законів Російської Імперії. Звід законів Російської імперії. «Уложення про покарання кримінальні та виправні» 1845 року. Майнове право. Зобов'язальне право. Шлюбно-сімейне право. Спадкове право. Судовий процес.

Рекомендовані джерела: основні [1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31], додаткові [1, 38, 58, 62, 65, 66, 81, 90, 100, 105, 108, 111, 113, 116, 128, 129].

Тема 10. Держава і право Англії, США, Франції XVII – XIX ст.

Буржуазна революція в Англії: її особливості та етапи. Прихід Англією до конституційної монархії. «Білль про права» 1689 року – Перший конституційний закон закріплення конституційної монархії. Правовий статус Парламенту. Колоніальна політика Великобританії у XVII-XIX ст. Канада, Австралія, Нова Зеландія, Вест Індія, Західна і Південна Африка. Англійське прецедентне право. Розвиток цивільного права (свобода заповіту, реальна власність, особиста власність), сімейного права (зміни) громадянський шлюб (1836 р.), розлучення (1857 р.).

Війна за незалежність, утворення США (після колоніальний період). Декларація незалежності 1776 року. Формування конфедерації. Перша конституція США (Статті конфедерації) 1781 року. Перехід з конфедерації у федерацію. Конституція США 1787 р., розподіл влади на три гілки (законодавча, виконавча та судова). Білль про права 1789-1791 рр. (Правки до конституції). Громадянська війна між Північчю і Півднем, причини та наслідки. Вбивство А. Лінкольна прихильниками Півдня під час перегляду п'єси. Прийняття 14 поправки до Конституції США (зрівняння в правах білого та чорношкірого населення).

Причини Французької буржуазної революції та її основні етапи. Декларація прав людини і громадянина 1789 року. Принцип презумпції невинуватості. Прихід Францією до конституційної монархії. Конституція 1791 року. Поділ громадян на «активних» і «пасивних» під час виборів. Перша республіка в Франції. Арешт і страта Людовіка XVI 1793 року. Якобінська диктатура і її соціально-економічні заходи. Термідоріанська реакція і встановлення республіки. Переворот генерала Бонапарта і Конституція 1799 року. Консульство та імперія Наполеона Бонапарта.

Рекомендовані джерела: основні [1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 25, 26, 27, 28, 29, 30], додаткові [14, 15, 20, 26, 28, 33, 40, 43, 44, 49, 56, 58, 62, 64, 65, 81, 92, 94, 103, 104, 107, 111, 118, 119, 124, 125, 126].

Тема 11. Держава і право Німеччини XIX ст.

Падіння «Священної Римської імперії германської нації». Створення Рейнського союзу. Проведення буржуазних реформ. Акт про створення Німецького союзу (34

держави, 4 вільних міста). Революція 1848 року. Прийняття Конституції 1848 року. Проголошення демократичних прав і свобод, відсутність можливості їх реалізації. Об'єднання Німеччини на чолі з Пруссією. Утворення Німецької імперії: за формою правління – конституційна монархія, за формою державного ладу – федерація. Глава імперії – імператор (кайзер) – король Пруссії. Конституція Німецької імперії 1871 року. Поділ права на галузі. Німецьке цивільне уложення 1896 року. Право зобов'язань, речове право, сімейне право, спадкове право. Кримінальне уложення 1871 року. Посилення репресій за політичні злочини. Особливо небезпечні злочини: зрада, повстання, заклики до непокори владі та законам, замах на імператора.

Рекомендовані джерела: основні [1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31], додаткові [19, 33, 27, 43, 81, 100, 112].

Тема 12. Державно-правовий розвиток країн світу у ХХ ст.

Виникнення і падіння Третьої республіки, утворення Четвертої республіки і П'ятої республік у Франції. Загальна характеристика Конституції 1958 року. Причини централізації державного апарату, послаблення ролі парламенту. Виборчі реформи 1918 р., 1928 р. та 1948 р. у Великій Британії. Посилення президентської влади і перебудова державного апарату (централізація) в США. «Новий курс» президента Ф. Рузвельта. Каральні органи США. Поправки до американської Конституції. Фашистська диктатура в Італії. Законодавче закріплення Національної фашистської партії. Корпоративна держава в Італії. Криза та крах фашизму в Італії. Проголошення республіки. Листопадова революція 1918 р. в Німеччині. Веймарська республіка та її Конституція 1919 р. Встановлення фашистської диктатури, її державний механізм та режим Націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини. Крах фашистської держави внаслідок поразки у Другій світовій війні. Утворення ФРН та її Конституція НДР 1949 року. Об'єднання ФРН і НДР у 1990 року. Державно-правовий розвиток Японії. Культ імператора та його закріплення. Фашизація державного устрою та особливості наслідків. Післявоєнний розвиток Японії. Конституція 1947 р. Формування органів державної влади і управління. Народно-демократичні революції в країнах Європи. Основні державно-правові та соціальні перетворення. Посилення диктатури комуністичних партій. Спроби звільнення ряду держав Європи від тоталітарних режимів. Втручання СРСР. Криза та розпад системи соціалістичних держав. Демократичні революції в країнах Європи 1989-1990 рр. і ліквідація тоталітарних режимів.

Рекомендовані джерела: основні [1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31], додаткові [2, 16, 30, 17, 1, 32, 33, 25, 27, 31, 39, 43, 44, 54, 56, 59, 60, 61, 63, 68, 74, 75, 81, 91, 92, 95, 106, 109, 110, 116, 199, 127, 130].

Тема 13. Розпад колоніальних імперій та виникнення незалежних держав в Азії, Африці та Латинській Америці

Деколонізація її зміст та причини, етапи (перший, другий, третій) деколонізації. Країни «третього світу»: моделі розвитку. Проблема відсталості після Другої світової війни. Рік Африки 1960. Соціалістичну орієнтація. Західна орієнтація. Політика неокolonіалізму. Модернізація. Основні передумови появи «нових індустріальних країн» та особливості їх розвитку.

Рекомендовані джерела: основні [1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31], додаткові [27, 53, 55, 57, 63, 84, 98, 99, 102,].

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

для денної форми навчання

№ з/п	Вид діяльності студента	Макс. кількість балів за одиницю	Зм.Модуль 1		Зм.Модуль 2	
			Кільк. одиниць до розрахунку	Макс. кількість балів за вид	Кільк. одиниць до розрахунку	Макс. кількість балів за вид
1	Відвідування лекцій	1	7	7		
2	Відвідування семінарських занять	1	7	7		
3	Виконання завдань для самостійної роботи	5	1	5	1	5
4	Робота на семінарських заняттях	10	7	70		
5	Виконання модульної контрольної роботи	25	1	25	1	25
	Макс. кількість балів за видами поточного контролю (МВ)	-		114		30
	Разом			144		
	Коефіцієнт			0,694		
	Підсумковий бал			100		

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії оцінювання

Завдання, що виносяться на самостійне опрацювання

1. Оформити зошит першоджерел.
2. Оформити зошит з основними термінами з дисципліни.

Критерії оцінювання

Бал	Критерій
5	студент засвоїв теоретичний матеріал, який винесений на самостійну роботу, застосування для оформлення результатів самостійної роботи не тільки рекомендованої, а й додаткової літератури та творчого підходу; чітке володіння понятійним апаратом, теорією; вміння використовувати їх для виконання конкретних практичних завдань, розв'язання ситуацій. Оформлення результатів самостійної роботи повинно бути логічним та послідовним.
3-4	студент засвоїв теоретичний матеріал з відповідної теми який винесений на самостійну роботу, та наявне вміння орієнтуватися в ньому, усвідомлене застосування знань для розв'язання практичних задач. Оформлення виконаного завдання з самостійної роботи має бути послідовним.
1-2	студент не повністю засвоїв тему для самостійного опрацювання не досконало володіє основними поняттями та положеннями навчальної дисципліни, невпевнено орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, непереконливо відповідає, додаткові питання викликають невпевненість або відсутність знань.
0	студент не опанував навчальний матеріал з відповідної теми для самостійного опрацювання, не знає основних понять і термінів наукової дисципліни, не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, відсутнє наукове або логічне мислення.

6.3. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в письмовому вигляді з використанням різних завдань. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу змістового модуля.

Критерії оцінювання

Бал	Критерії
24-25	Студент вирішив всі завдання абсолютно вірно і повно дав відповіді на питання як теоретичного, так і практичного характеру. Логічно і послідовно аргументував і виклав свою точку зору.
20-23	Студент вирішив завдання з 1 помилкою, відповідь на питання містить повне розгорнуте, правильне та обґрунтоване викладення матеріалу, допущено 2-3 помилки при вирішенні практичних завдань.
15-19	Студент правильно і повно вирішив більшість, але не всі завдання, відповідь на запитання є не повністю аргументованою; допускає незначні неточності
10-14	Студент правильно вирішив половину завдань; думка викладена з порушенням логіки подання матеріалу. Студент правильно вирішив ситуацію, проте не зовсім слушно аргументує її, або враховує не всі, а деякі умови ситуації. Вирішує декілька завдань поверхнево.
5-9	Студент вирішив трохи менше половини завдань; може дати визначення юридичного поняття. Відповідь на запитання дає неповно і поверхнево.
0-4	Студент не вирішив більшість завдань або вирішив неправильно; відповіді на питання є неповними; неправильно обґрунтовує своє рішення.

6.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання

Навчальні досягнення студентів з дисципліни оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок на семінарських заняттях та під час виконання самостійної роботи, розширення кількості підсумкових балів до 100. Проміжний контроль.

Семестровий контроль знань студентів у формі екзамену з дисципліни «Історія держави і права» здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу змістових модулів: «Історія держави і права України», «Історія держави і права зарубіжних країн», «Історія політичних та правових вчень».

6.5. Шкала відповідності оцінок

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

7. Навчально-методична карта дисципліни

для денної форми навчання

Разом: 60 год., із них: лекції – 14 год., семінарські заняття – 14 год., модульний контроль – 4 год., самостійна робота – 18 год., семестровий контроль – 10 год.

Тиждень	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Модулі (бали)	Змістовий модуль 1 (114 б)						Змістовий модуль 2 (30 б)	
Лекції (бали)	<i>Л1 (16)</i> <i>Л2 (16)</i>	<i>Л3 (16)</i>	<i>Л4 (16)</i>	<i>Л5 (16)</i>	<i>Л6 (16)</i>	<i>Л7 (16)</i>		
Семінарські заняття (бали)	<i>С1 (11б)</i> <i>С2 (11б)</i>	<i>С3 (11б)</i>	<i>С4 (11б)</i>	<i>С5(11б)</i>	<i>С6(11б)</i>	<i>С7(11б)</i>		
Самостійна робота	Самостійна Робота (5 балів)						Самостійна Робота (5 балів)	
Поточний контроль (вид, бали)	МКР 0–25						МКР 0–25	
Підсумковий контроль (вид, бали)	Проміжний контроль 100 балів							

8. Рекомендовані джерела

Базові

1. Аніщук Н. В. Історія держави і права зарубіжних країн / Н. В. Аніщук, О. В. Горяга, Я. В. Шевчук–Бела ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». О. : Фенікс, 2013. 157 с.
2. Бостан Л. М. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб.: рекомендовано МОН України [2-ге вид., перероб. і доп.]. Київ : Центр навчальної літератури, 2016. 872 с.
3. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. Київ: ЦНЛ, 2019. 730 с.
4. Грубінко А. В. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. / А. В. Грубінко. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2014. 655 с.
5. Історія держави і права зарубіжних країн \ : Хрестоматія: Навч. посіб. для студ. юридичних спец. вищ. закл. освіти / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого, НДІ держ. будівництва та місцевого самоврядування Академії правових наук України ; упоряд. В. Д. Гончаренко [та ін.] ; ред. В. Д. Гончаренко. К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. 716 с.
6. Історія держави і права зарубіжних країн у схемах : для студ. I курсу / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого ; уклад. С. І. Власенко [та ін.]. Х. : Нац. юрид. акад. України, 2007. 34 с.
7. Історія держави і права зарубіжних країн. Новітній час (1918 – поч XXI ст.). Автор.

- кол.: Тищик Б., Липитчук О., Кольбенко А. Львів: Світ, 2016. 720 с.
8. Історія держави і права зарубіжних країн. Правові джерела: навч. посібник / упоряд. Г. І. Трофанчук. К. : Юрінком Інтер, 2008. 347 с.
 9. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. / Укопспілка, Львів. комерц. акад. ; [уклад. Вдовичин І. Я.]. Львів : Вид-во Львів. комерц.акад., 2015. 591 с.
 10. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. / упоряд.: І.В.Тетарчук, Т.Є.Дяків. Київ: ЦУЛ. 2015. 172 с.
 11. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки ; [Бандурка О. М., Швець Д. В., Бурдін М. Ю., Головка О. М., та ін. ; вступ. слово О. М. Бандурки]. Харків : Майдан, 2020. 618 с.
 12. Історія держави і права зарубіжних країн в питаннях і відповідях: навч. посіб. / Д. А. Тихоненков. - Харків : Право, 2019. 247 с.
 13. Історія держави і права зарубіжних країн. Довідник / за ред. канд. юрид. наук, доц. каф. історії права та держави юрид. ф-ту Київ. Нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка Ю. В. Цветкової. - Київ : Інтерсервіс, 2018. 98 с.
 14. Історія держави і права зарубіжних країн: дефініції, схеми, таблиці: навч. посіб. / В. Д. Яремчук ; Львів. держ. ун-т внутр. справ. - Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2019. 243 с.
 15. Калганова О. А. Історія держави і права зарубіжних країн (у визначеннях і схемах) [Текст] : навч. посіб. / О. А. Калганова, Т. М. Супрун ; Держ. податк. служба України, Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь : Вид-во Нац. ун-ту ДПС України, 2014. 102 с.
 16. Макарчук В. С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн [Текст]: навч. посібник; 8-ме вид., доповн. Київ : Атіка; Харків : Право, 2015. 624 с.
 17. Никифорак М. В. Історія держави і права зарубіжних країн : Навч. програма / М. В. Никифорак ; Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці : Рута, 2005. 47 с.
 18. Орленко В. Історія держави і права зарубіжних країн: посібник для підготовки до іспитів. Київ : Ін Юре, 2015. 244 с.
 19. Сопільник Л. І. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб./ Л. І. Сопільник, М.–Б. І. Камінський ; Приват. вищ. навч. закл. «Львів. ун-т бізнесу та права». Л. : Вид-во Львів. політехніки, 2012. 499 с.
 20. Тетарчук І., Дяків Т. Історія держави і права зарубіжних країн: навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ, ЦУЛ. 2020. 172 с.
 21. Тихоненков Д.А. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник. Харків : Право, 2017. 246 с.
 22. Тищик Б. Й. Історія держави і права зарубіжних країн. Новий час (XVII ст. – 1918 р.) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Б. Й. Тищик. Л. : Світ, 2013. 750 с.
 23. Тищик Б., Липитчук О., Кальченко А. Історія держави і права зарубіжних країн. Новітній час (1918 р. - початок XXI ст.): навчальний посібник. Львів. Світ, 2016. 720 с.
 24. Тищик Б.И. Італія: історія держави і права. (V – поч. XXI ст.). – Навч. посібник. – Л: Світ, 2015.
 25. Трофанчук Г. І. Історія держави і права зарубіжних країн. Підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 448 с.
 26. Трофанчук Г. І. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. / Г. І. Трофанчук. К. : Юрінком Інтер, 2019. 448 с.

27. Трофанчук Г.І. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник. Вид-во "Юрінком Інтер" 2022. 568 с.
28. Тетарчук І.В. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2020. 172 с.
29. Тетарчук І.В. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2022. 220 с.
30. Хома П. Історія держави і права зарубіжних країн: навчальний посібник. Київ: Каравела, 2015. 480 с.
31. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник. Київ: ТОВ «Олан». 2006. 351с.
32. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн: хрестоматія: навч. посіб. / Київ: Олан. 2003. 307 с.
33. Шигаль Д. А. Історія держави і права зарубіжних країн курс лекцій / Д. А. Шигаль. Х. : ФІНН, 2010. 340 с.
34. Щербатюк В.М. Історія держави і права зарубіжних країн: конспект лекцій. Вид-во "Фенікс" 2021. 536 с.
35. Яремчук В. Д. Історія держави і права зарубіжних країн: універс. довід. / В. Д. Яремчук. Львів : БОНА, 2015. 399 с.

Додаткові

1. Акунін О.С. Нова історія країн Західної Європи та Північної Америки (1492-1918 рр.): Хронологія подій. Навчальний посібник. — Миколаїв: ТОВ «Фірма «Іліон», 2013. – 575 с.
2. Алиев С.М. История Ирана. XX век. – М.: Ин-т востоковедения РАН: Крафт+, 2004. – 644 с.
3. Альдред С. Египтяне. Великие строители пирамид / Сіріл Альдред / Пер. с англ. М.К. Якушиной. – М. : ЗАО Центрополиграф, 2004 / URL <https://libking.ru/books/sci-/sci-history/114735-siril-aldred-egiptyane-velikie-stroiteli-piramid.html>
4. Антонова К.А. Новая история Индии. – М.: Изд-во восточной литературы, 1961. – 834 с.
5. Антонова К.А., Бонгард-Левин Г.М., Котовский Г.Г. История Индии (краткий очерк). – М.: Мысль, 1973. – 558 с.
6. Балух В.О, Коцур В.П. Історія Стародавнього Риму. Навч. пос. Чернівці: «Книги – XXI», 2005. 680 с.
7. Балух В.О. Візантіїстика: Курс лекцій. – Чернівці: Книги – XXI, 2006. – 606 с.
8. Балух В.О. Історія античної цивілізації: у 3-х т. – Т.1. Стародавня Греція: Підручник. – Чернівці: ТОВ «Видавництво «Наші книги», 2007. – 658 с.
9. Балух В.О. Історія античної цивілізації: у 3-х т. – Т.2. Стародавній Рим: Підручник. – Чернівці: ТОВ «Видавництво «Наші книги», 2008. – 848 с.
10. Балух В.О. Коцур В.П. Історія середніх віків. Том 2. Частина 1. Високе і пізнє середньовіччя. Чернівці: Наші книги, 2011. 616 с.
11. Балух В.О., Коцур В.П. Історія середніх віків: у 2-х т. – Т.1 Раннє Середньовіччя: курс лекцій. Чернівці: ТОВ «Видавництво «Наші книги», 2010. – 496 с.

12. Балух В.О., Коцур В.П. Історія середніх віків: у 2-х т. – Т.2 Високе і пізніє Середньовіччя: курс лекцій. Чернівці: ТОВ «Видавництво «Наші книги», 2010. – 616 с.
13. Балух В.О., Коцур В.П. Історія середніх віків. Том 2. Частина 2. Високе і пізніє середньовіччя. Чернівці: Наші книги, 2011. 313 с.
14. Барабаш Б. Судова система штатів у США та її функціонування // Право України. - 2001. - №8. – С.117-120.
15. Бернхем В. Вступ до правової системи США. – К.: Україна. Войтович, Л.В, 2011.
16. Білик О. М. Еволюція системи освіти Японії та місце естетичного виховання в її структурі / О. М. Білик // Молодь і ринок. – 2010. – № 3. – С. 139–144.
17. Бондарчук Л. В. Литвинюк Л. В., Дорох А. В. Європейський Союз та основні етапи його створення, наслідки та механізм взаємодії. Young Scientist. Економічні науки. 2018. № 5 (57). С. 681-684.
18. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн. 2 е вид. перероб. й доп. : Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 730 с.
19. Брокгауз. Історія Німеччини у світлинах / Пер. з нім. – К.: Юніверс, 2010. – 568 с.
20. Бураков Ю.В., Питльована Л.В. Нариси історії Англії нового часу: навч. посіб. з курсу «Країнознавство» для студентів ВНЗ. – Львів: Центр Європи, 2003. – 128 с.
21. Бэшем А. Цивілізація Древньої Індії. Екатеринбург: У-Фактория. 2007. 496 с.
22. Бюттен А.М. Классическая Греция. Москва: Вече. 2006. 384 с.
23. Величко А.М. Церковь и император в византийской и русской истории: Историко-правовые очерки. Санкт-Петербург: Изд-во Юрид. ин-та. 2006. 237 с.
24. Вигасин А.А. Древняя Индия. От источника к истории. Москва: Вост. лит. 2007. 392 с.
25. Ганковский Ю.В. (отв. ред.). История Афганистана с древнейших времён до наших дней. – М.: Мысль, 1982. – 368 с.
26. Гарнер Д. Великобритания. Центральное и местное управление / Д.Гарнер. – М.: Прогресс, 1984. – 368 с.
27. Гончар Б.М. Всесвітня історія / Гончар Б.М. – К.: Знання, 2007. – 694 с.
28. Гончар В. Становлення парламентаризму: досвід Великобританії для України // Державне управління та місцеве самоуправління. – 2017. – 3(34). – 12-16.
29. Грищенко О.П. Сімейне право в законах Хаммурапі. Літописець: Збірник V Всеукраїнської науково-практичної конференції «Права людини: історичний вимір і сучасні тенденції»(м. Житомир, 7 грудня 2017 року), 2018, 13: 221-224.
30. Дахно І. І. Право Європейського Союзу: навчальний посібник. Київ : Центр учб. літ., 2018. 415 с.
31. Дедурін Г. Г. Деформація правоохоронної функції держави у Німеччині внаслідок встановлення нацистської диктатури. Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми: тези доп. круглого столу (м. Харків, 27 жовт. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. С. 72-74.
32. Дедурін Г. Г. Історична практика застосування «сухого закону» в Росії / СРСР та США: плюси та мінуси. Формування тверезого способу життя в сім'ї та суспільстві. Львів: ЛНМУ ім. Данила Галицького, 2016. С. 105-110.
33. Дейвіс Н.. Європа: Історія. Переклад з англійської П. Тарашук, О. Коваленко. – К.: Основи, 2012.
34. Джонатан Гілл. Історія християнства. – К.: Темпора, 2010. – 560 с.

35. Джонатан Фенбі. Альянс. – К.: Темпора. – 2010. – 542 с.
36. Єфремова Н. Конституція Царства Польського: причини прийняття та значення // Вісник Центральної виборчої комісії. – № 2(26). – 2913. – С.61-65.
37. Загуменна, Ю. Генеза та еволюція безпекової проблематики в історії політико-правової думки стародавнього Китаю та стародавньої Індії. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Право», 2021. № 31 С.17-26.
38. Захарченко, П., Мірошніченко М. Станово-представницька монархія в Росії: науковий дискурс історика права. 2021. С.10-15.
39. Зашкільняк Л. (ред.) Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів. — Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2001. 660 с.
40. Зінченко О.В. Порівняльний аналіз Конституцій Польщі і Франції 1791 р. // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» № 1 (28) 2016. – С.163-172.
41. Ихсаноглу Э. История Османского государства, общества и цивилизации. В 2-х тт. Том 2. История османской цивилизации. – М.: Восточная литература, 2006. - 355 с.
42. Ихсаноглу Э. История Османского государства, общества и цивилизации. Том 1. – М.: Восточная литература, 2006. – 602 с.
43. Іваницька О.П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945-2002): навчальний посібник / Іваницька О.П. – Вінниця: Вид-во «Фоліант», 2003. – 560 с.
44. Іваницька О.П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945-2002): навчальний посібник. Вінниця, 2011.
45. Ізарова І.О. Римське приватне право : навч. посібник для студентів ВНЗ / [І.О. Ізарова, Т.М. Вахонєва, Н.В. Павловська]; за ред. канд. юрид. наук І.О. Ізарової. – Чернігів : Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2010. – 300 с.
46. Історія Візантії. Вступ до візантистики. Львів: Апріорі, 1999.
47. Історія кельтів: / Даїті О. Гогейн; з англ. пер. Тарас Бойко. – К.: Вид-во Жупанського, 2011. – 240 с.
48. Історія Речі Посполитої як історія багатьох народів, 1505-1795. Громадяни, їхня держава. Суспільство, культура / Анджей Сулима Камінський; переклад з польської Я.Стріхи. – К.: Наш час, 2011. – 263 с.
49. Калашников В. М., Малишко В. М. Формування інститутів держави і права в США ранньої доби (1607–1775 рр.): Монографія. За ред. і з передмовою І. Б. Усенка. Київ : Логос, 2015. 406 с.
50. Калюжний Р.А. Римське приватне право : курс лекцій / Р.А. Калюжний. – Київ : Істина, 2005. – 144 с.
51. Калюжний Р.А. Римське приватне право : підручник [для вищих навч. закладів] / Калюжний Р.А., Вовк В.М. ; [гол. ред. Гайдук Н.М.]. – Київ : Атіка, 2012. – 407 с.
52. Кинросс Л. Расцвет и упадок Османской империи. Пер. с англ. М. Пальникова. – М.: Крон-Пресс, 1999. – 696 с.
53. Кирда А. Г. Особливості розвитку цілей в системі освіти Японії : [формування цілей освіти в педагогіці Японії у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.] / А. Г. Кирда // Університет. – 2007. – № 6. – С. 30–35.
54. Киреев Н.Г. История Турции. ХХ век М.: Крафт+ ИВ РАН, 2007. 609 с.

55. Кириченко В.П. Нова історія країн Азії, Африки та Латинської Америки Навч. посібник. Київ: Либідь, 2002. 168 с.
56. Клець, В.К. Посібник до вивчення дисципліни «Історія Великої Британії» [Текст] / В.К. Клець. –Д.: РВВ ДНУ, 2018. – 40 с.
57. Козицький А.М. Новітня історія Азії та Африки. Львів: Афіша, 2005. 430 с.
58. Кольбенко А. Передумови прийняття, зміст та значення першої Конституції Франції 1791р. // Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2015. Випуск 61. С. 146–150.
59. Комарова Т. В. Суд Європейського Союзу: розвиток судової системи та практики тлумачення права ЄС: монографія. Харків : Право, 2018. 528 с.
60. Комарова Т.В. Організація судової системи Європейського Союзу // Вісник НАН України. – 2018. - №1. – С.79-96.
61. Комарова Т.В. Суд Європейського Союзу: розвиток судової системи та практики тлумачення права ЄС: монографія / Т.В. Комарова. – Харків: Право, 2018. – 528 с.
62. Конституція Французької Республіки (з передмовою Володимира Шаповала) / В.М. Шаповал – К.: Москаленко О.М., 2018. – 56 с.
63. Коргун В.Г. История Афганистана. XX век М.: Институт Востоковедения РАН, Крафт+, 2004. – 528 с.
64. Кривошея І. І., Барвінок О. Історія Великої Британії. Київ : КНТ, 2017. 208 с.
65. Крижановська О.О., Крижановський О.П. Історія середніх віків: Вступ до історії західноєвропейського Середньовіччя. Курс лекцій. Київ: Либідь, 2004. 368 с.
66. Кріль М. Історія країн Центрально-Східної Європи. Навчальний посібник Київ: Україна, 2008. — 284 с.
67. Крол А.А. Египет первых фараонов. Хеб-сед и становление древнеегипетского государства. М., 2005. 244 с.
68. Лисенко О. М., Муравйов В. І., Святун О. В. та ін. Європейське право: право Європейського союзу. У 4-х кн. Кн. 1 : Інституційне право Європейського союзу. Київ : ІнЮре, 2015. 312 с.
69. Логвиненко Є. С. Покарання військових в античних державах. Право і Безпека. 2017. № 1 (64). С. 31-35.
70. Логвиненко Є. С. Розуміння покарання в філософських і політико-правових ученнях Стародавнього Китаю. Право і безпека. 2019. № 1 (72). С. 65-71.
71. Логвиненко Є. С. Розуміння покарання у правовій думці Античної Греції. Jurnalul juridic național: teorie și practică = Национальный юридический журнал: теория и практика = National Law Journal: Theory and Practice. 2018. № 3-2 (31). С. 17-20. URL: <http://univd.edu.ua/science-issue/issue/3014>
72. Логвиненко Є. С. Становлення та розвиток системи покарань у Давньоримській державі. Право і безпека. 2015. № 3(58). С. 31-35.
73. Логвиненко Є.С., Логвиненко І.А. Покарання в праві держав Стародавнього світу. Харків : ФОП Панов А.М., 2019. 252 с.
74. Лоренс Різ. Друга світова війна за зачиненими дверима. Сталін, нацисти і Захід. – К.: Темпора. – 2010. – 444 с.
75. Лубський В.І. Мусульманське право: Курс лекцій для студентів вузів. – К.: Вентурі, 1997.

76. Лубський В.І., Харьковченко Є.А., Горбаченко Т.Г., Лубська М.В. Історія писемності, священних книг і віроповчальних текстів. Том 1. Навч. посібник і хрестоматія в 1 т. – К.: ЦУЛ, 2014. – 448 с.
77. Лубський В.І., Харьковченко Є.А., Горбаченко Т.Г., Лубська М.В. Історія писемності, священних книг і віроповчальних текстів. Том 2. Навч. посібник і хрестоматія в 2 т. – К.: ЦУЛ, 2014. – 336 с.
78. Лубський В.І., Харьковченко Є.А., Лубська М.В., Горбаченко Т.Г. Історія релігій світу: навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 536 с.
79. Луговий О. М. Історія Стародавнього Сходу : навч.-метод. посіб. до нормативної дисципліни професійної підготовки для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 032 Історія та археологія. Частина I / О. М. Луговий. – Одеса : Одес. нац. ун-т імені І. І. Мечникова, 2020. 214 с.
80. Льюис М. Э. Империи Древнего Китая. От Цинь к Хань. Великая смена династий / пер. с англ. С. А. Белоусова. Москва : Центрполиграф, 2016. 415 с.
81. Майданик Р. Судовий прецедент в країнах континентального права // Юридична Україна. – 2013. – № 2. – С.44-49.
82. Макарчук В.С. Римське приватне право : навч. посібник [для студ. вищих навч. закладів] / В.С. Макарчук. – Вид. 2-ге, допов. – Київ : Атіка, 2012. – 255 с.
83. Макарчук В.С. Римське приватне право : Навчальний посібник для студ. вищих навч. закладів / В.С. Макарчук. – Київ : Атіка, 2007. – 256 с.
84. Массон В.М., Ромодин В.А. История Афганистана. Том II. Афганистан в новое время. – Москва, Наука, 1965. – 552 с.
85. Монте П. Египет Рамсесов: повседневная жизнь египтян во времена великих фараонов / Пьер Монте / Пер. с фр. Ф.Л. Мендельсона. – М. : Наука, 1989/ 380 с.
86. Орач Є.М. Римське приватне право : академічний курс : підручник для студ. вищих навч. закл. / Є.М. Орач, Б.Й. Тищик ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Київ : Ін Юре, 2012. – 390 с.
87. Осадчая Е.В. Сравнительная характеристика процессуальных норм по Законам Ману и по Законам Хаммурапи. Юриспруденция в теории и на практике: актуальные вопросы и современные аспекты. 2020. С. 14-18.
88. Підпригора О.А. Римське приватне право : Академічний курс:Підручник для студ. юрид. спец. вузів / О.А. Підпригора. – 3-є вид., перероб. та доп. – Київ : ІнЮре, 2001. – 440 с.
89. Плоцкая О. А. Обычно-правовая природа имущественных отношений по законам царя хаммурапи. Юридический вестник Дагестанского государственного университета. 2021. № 37(1). С.30-34.
90. Полещук Т.С. Історія Росії XIX – поч. XX ст. Навчальний посібник. — Львів: ПАІС, 2008. – 400 с.
91. Поліщук М.Г. Система судів США та можливість використання окремих її положень в діяльності судів України // Наукові праці МАУП. – 2014. – Вип. 43(4). – С. 110–113.
92. Попов Ю.Ю. Прецедентне право у контексті загально-обов'язковості судових рішень та українські перспективи // Фінансове право. – 2013. – № 3. – С.351-363.
93. Проценко О, Лісовий В. Консерватизм: Антологія.– К.: Простір, Смолоскип, 2008.
94. Ригіна О.М. Виникнення та розвиток «загального права» на території США // Науковий вісник Львівського ДУВС. – 2008. - № 3. – С.1-10.

95. Ригіна О.М. Історія держави і права Сполучених Штатів Америки: Новітній час (1914–2008 рр.): Курс лекцій. Дрогобич: Вид-во «Коло», 2011.
96. Рубель В.А. Історія середньовічного сходу. Курс лекцій. - К.: Либідь, 1997.
97. Рубель В.А. Історія середньовічного Сходу. Тематична хрестоматія. – Київ: Либідь, 2002. – 624 с.
98. Рубель В.А. Нова історія Азії та Африки: Постсередньовічний Схід (XVIII - друга половина XIX ст.). Навч. посібник. – Київ: Либідь, 2007. – 560 с.
99. Рубель В.А. Японська цивілізація: традиційне суспільство і державність. – К.: Аквілон-Прес, 2007.
100. Рудь М.О. Історія західноєвропейського Середньовіччя. Хрестоматія. Київ : Либідь, 2005. 654 с.
101. Савельєв, В. Соціально-економічне життя у Вавилоні за царя Хаммурапі. Старожитності Лукомор'я, 2020. № 3. С. 5-14.
102. Сергійчук І. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 - кінець XX ст.) Посібник для студентів вищих навчальних закладів - м. Суми: Видавничо-торговий дім «Університетська книга», 2002. 288 с.
103. Система державного управління Сполучених Штатів Америки: досвід для України / уклад. Л.В. Примаченко; за заг. ред. Ю.В. Ковбасюка, С.В. Загороднюка. – К.: НАДУ, 2011. 52 с.
104. Система державного управління Сполученого Королівства Великобританії Північної Ірландії: досвід для України / уклад. П.І. Крайнік; за заг. ред. Ю.В. Ковбасюка, С.В. Загороднюка. – К. : НАДУ, 2011. 48 с.
105. Східні церкви: державно-конфесійні відносини: навч. посіб. / Онищук І.І., Онищук С.В. – Дрогобич: Коло, 2014. – 476 с.
106. Тетарчук І. В. Європейське право (право Європейського Союзу): навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ : ЦУЛ, 2016. 158 с.
107. Тищик Б. Й. Велика Британія: історія державності і права (V – початок XXI ст.) : навч. посіб. Львів : Світ, 2017. 351 с.
108. Тищик Б.Й. Історія держави і права Австрії та Австро-Угорщини (X ст.–1918 р.). Текст лекцій. Львів: Вид. центр юрид. ф-ту ЛНУ ім. Івана Франка, 2012.
109. Тищик Б.Й. Історія держави і права зарубіжних країн. Новий час (XVII ст. –1918 р.).Львів: Світ, 2013.
110. Тищик Б.Й. Історія держави і права Італії. (Новітній час: 1918 –початок XXI ст.). Текст лекцій. Львів: Вид. центр юрид. ф-ту ЛНУ ім. Івана Франка, 2013.
111. Тищик Б.Й. Історія держави і права Франції (1789 –1918 рр.). Навч. пос. Дрогобич: Коло, 2008.
112. Тищик Б.Й. Німеччина: історія державності і права (IX ст. –початок XXI ст.). Навч. пос. Львів: Тріада плюс, 2011.
113. Тищик Б.Й. Польща: історія державності і права (X –початок XXI ст.). Навч. пос. Львів: Світ, 2012.
114. Тищик Б.Й. Історія держави і права зарубіжних країн. Середні віки. Львів: Світ, 2006.
115. Тімоті Снайдер. Перетворення націй. Польща, Україна, Литва, Білорусь 1569-1999. Пер. з англ. – К.: ДУХ І ЛІТЕРАТУРА, 2012. 464 с.
116. Ткачук Д. М. Особливості військового мистецтва стародавнього Китаю (за трактатом Сунь-цзи «Військове мистецтво»). Історіосфера. 2019. С.98-106.

117. Трофанчук Г.І. Римське приватне право : навч. посібник / Г.І. Трофанчук. – Київ : Атіка, 2006. 248 с.
118. Француз-Яковець Т.А. Парламент Великої Британії в системі поділу влади // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2011. №3. С.69-75.
119. Харвей Д. и Худ К. Британское государство / Д. Харвейи, К. Худ. М.: Изд-воиностр. лит., 1961. 384 с.
120. Харитонов Є.О. Римське приватне право : Конспект лекцій. Практикум / Є.О. Харитонов. Харків : Одиссей, 2000. 272 с.
121. Хрестоматія по истории государства и права зарубежных стран у 2-х т. / под ред. К.И.Батыра, Е.В.Поликарповой. Москва: Проспект. 2011. Т.1. 390 с.
122. Хрестоматія по истории государства и права зарубежных стран у 2-х т. / под ред. К.И.Батыра, Е.В.Поликарповой. Москва: Проспект. 2011. Т.2.518 с.
123. Чорній В. Історія Болгарії. Львів: ПАІС, 2007. 404 с.
124. Шаповал В.Н. Британская конституция. Политико-правовой анализ [Текст] / В.Н.Шаповал. К.: Либідь, 1991. 135 с.
125. Шишкін В. Спеціальні федеральні суди США // Право України. 1995. №5-6. С.59-61.
126. Шишкін В. Судова система штатів у США // Право України. 1995. №7. С.33-35.
127. Яворська І. Роль і значення суду ЄС у системі органів Європейського союзу // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2015. Випуск 37. Частина 2. С.82-88.
128. Яровий В.І. Історія західних і південних слов'ян Київ: Либідь, 2003. 632 с.
129. Яровий В.І. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (Давня доба, Середньовіччя): Навч. посібник / упоряд. В. І. Яровий, С. М. Могрук, В. П. Шумило та ін.; за ред. В. І. Ярового. К.: Либідь, 2011. 416 с.
130. Яровий В.І. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн ХХ ст. Підруч. для вищих навч. закл. К.: Генеза, 2005. 816 с.
131. Andrzej Sulima Kaminski. Historia Rzeczypospolitey wielu narodow, 1505-1795. Obywatele, ich panstwo, spoleczenstwo, kultura. Instytut Europy Srodkowo-Wschodniej, 2000. 263 p.
132. Ann Applebaum. Gulag: a history. Anchor Books. 2003. P. 511.
133. Canadian court system. Canadian Department of Justice. URL: <http://www.justice.gc.ca/eng/dept-min/org.html>
134. Dworkin Ronald A. «Natural» Law Revisited. University of Florida Law Review. 1982. 34:2. P. 165-188.
135. Jackson P. The Mongols and the West, 1221-1410. Pearson Education, 2005. 448 p.
136. Johannes von Plano Carpini: Kunde von den Mongolen 1245-1247.
137. Rivlin E. Israel as a mixed jurisdiction. McGill Law Journal. 2012. 57 (4). P. 781-790.
138. Rivlin E. Thoughts on Referral to Foreign Law, Global Chain-Novel, and Novelty. Florida Journal of International Law. 2009. 21:1. P. 1-27.
139. Robert Gallately. Lenin, Stalin and Hitler. The Age of Social Catastrophe. 2007. P. 664.
140. Jonathan Hill. The History of Christianity. Lion Hudson plc, 2009. P. 560.
141. Timothy Snyder. The Reconstruction of Nations Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus 1569-1999. Yale University Press New Haven & London. 2012/ P. 464.
142. Snyder, Timothy. Bloodlands: Europe between Hitler and Stalin. New York: Basic Books, 2010. P. 448.

143. Laurence Rees. *World War II: Behind Closed Doors*. BBC Books, 2008. P. 433.
144. Timothy Snyder. *Black earth. The holocaust as history and warning*. Tim Duggan books. New York. 2015. P. 394.
145. Niall Ferguson. *Empire: How Britain Made the Modern World* by Niall Ferguson. Penguin Group; Reprint edition (January 1, 2004). 422 p.
146. Wilhelm von Rubruk: *Reisen zum Großkhan der Mongolen. Von Konstantinopel nach Karakorum 1253-1255*. 1984. 240 p.